

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα των επιμελητριών	15
Πρόλογος	21
1 Επισκόπηση: Η εκπαίδευση των κωφών	29
Εισαγωγή	29
Η επίδραση της δημόσιας εκπαίδευσης	39
Ορισμοί	44
Απλοί γενικοί ορισμοί	46
Ορισμοί που σχετίζονται με την ηλικία έναρξης της κώφωσης	46
Τρόποι επικοινωνίας και μέθοδοι διδασκαλίας	48
Εκπαιδευτικά προγράμματα και υπηρεσίες	54
Τάσεις στην ειδική αγωγή	55
Δημόσιος Νόμος 94-142: Η Νομοθετική Πράξη του 1975 για την Εκπαίδευση Όλων των Παιδιών με Μειονεξίες· Δημόσιος Νόμος 101-476: η Εκπαιδευτική Πράξη του 1990 για τα Άτομα με Αναπηρίες· Δημόσιος Νόμος 105-17: Τροποποιήσεις της Εκπαιδευτικής Πράξης του 1997 για τα Άτομα με Αναπηρίες ...	58
Εναλλακτικές δυνατότητες σχολικών πλαισίων	60
Πρότυπα σχολικής τοποθέτησης, 1974-1994	63
Εθνοτικές μειονότητες	64
Η κοινότητα των κωφών	65
Οι επιπτώσεις της διαφορετικότητας	69
Περίληψη	72
2 Ιστορική θεώρηση: Από τα προϊστορικά χρόνια στον 20ό αιώνα	75
Εισαγωγή	75
Ο αρχαίος κόσμος	78
Κλασική Ελλάδα και Ρώμη	80
Ο Ιουστινιανός Κώδικας	82

Ο Μεσαίωνας	85
Η διάδοση του ισλάμ	86
Οι απαρχές της εκπαίδευσης των κωφών	88
Ισπανία	89
Μεγάλη Βρετανία	97
Γαλλία	100
Γερμανία	106
Άλλα έθνη	109
Ο 20ός αιώνας μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	110
Εθνικοσοσιαλισμός και το ολοκαύτωμα των κωφών	111
Περίληψη	115

3 Ιστορική θεώρηση: Οι Ηνωμένες Πολιτείες από τον 18ο αιώνα

έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	117
Εισαγωγή	117
Οι πρώτες προσπάθειες	119
Η ίδρυση σχολείων για τους κωφούς	121
Η διάδοση της εκπαίδευσης των κωφών	132
Οι πρώτες προσπάθειες για προφορική εκπαίδευση και το κίνημα του δημόσιου σχολείου στις ΗΠΑ	135
Η ίδρυση σχολείων προφορικής μεθόδου στις ΗΠΑ στα τέλη του 19ου αιώνα	140
Edward Miner Gallaudet και Alexander Graham Bell	148
Edward Miner Gallaudet	149
Alexander Graham Bell	152
Η μάχη ξεκινά	156
Από το 1900 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – Αποτελμάτωση	160
Κωφοί Αφροαμερικανοί και η «ξεχωριστή αλλά ισότιμη» εκπαίδευση	161
Περίληψη	163

4 Κώφωση: Αίτια, πρόληψη και αντιμετώπιση

Εισαγωγή	165
Οι πρώτες έρευνες για την αιτιότητα	169
Βασικά ζητήματα αναφορικά με την κληρονομικότητα και την κώφωση	177
Αιμομιξία	177
Γάμοι μεταξύ των κωφών	180
Αναγνωρισμένες αιτίες της κώφωσης σήμερα	187
Κληρονομική κώφωση της παιδικής ηλικίας	190
Ερυθρά της μητέρας	196
Ασυμβατότητα αίματος μητέρας-παιδιού	197

<i>Μηνιγγίτιδα</i>	198
<i>Πρωρότητα</i>	199
<i>Εκ γενετής μόλυνση από κυτταρομεγαλοϊό (CMV)</i>	199
Σύγχρονες εξελίξεις και προβλέψεις για το μέλλον	201
<i>Κοχλιακά εμφυτεύματα</i>	205
Περίληψη	212
5 Άτομα με κώφωση και επιπρόσθετες αναπηρίες	215
Εισαγωγή	215
Οι αλλαγές στην ορολογία	218
Εκτιμήσεις της συχνότητας εμφάνισης	219
Κύριες αναγνωρισμένες εκπαιδευτικές αναπηρίες σχετιζόμενες με την κώφωση	225
<i>Νοητική καθυστέρηση</i>	225
<i>Τύφλωση</i>	231
<i>Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς</i>	234
Το ηθικό των εκπαιδευτικών	238
Τρόποι επικοινωνίας	239
«Ήπιες» αναπηρίες	243
<i>Κώφωση και όραση</i>	243
Κατάρτιση ενηλίκων με χαμηλή ακαδημαϊκή επίδοση	246
Περίληψη	248
6 Οικογένειες με κωφά μέλη: Οι διαπροσωπικές σχέσεις από τη διάγνωση έως την ενηλικίωση	251
Εισαγωγή	251
Ο αντίκτυπος της ύπαρξης ενός κωφού παιδιού στην οικογένεια	258
Περίοδοι άγχους	260
<i>Εντοπισμός της απώλειας της ακοής</i>	260
<i>Έναρξη της σχολικής ζωής</i>	268
<i>Στο ξεκίνημα της εφηβείας</i>	270
<i>Ενήλικη ζωή</i>	272
Διευκολύνοντας την ικανοποιητική ανάπτυξη	274
Η ανάγκη για δεδομένα παρατήρησης σε φυσικό περιβάλλον	276
<i>Τα κωφά παιδιά και οι οικογένειές τους</i>	278
Περίληψη	282
7 Κώφωση και γνωστική λειτουργία	285
Εισαγωγή	285
Η ανάπτυξη της σκέψης και της γλώσσας	292
<i>Σκέψη και γλώσσα</i>	295
<i>Η γλωσσολογική σχετικότητα</i>	296

Οι απόψεις για την κώφωση και τη σκέψη τον 19ο αιώνα	297
Η αξιολόγηση των γνωστικών ικανοτήτων	299
<i>Στάδιο 1: Ο κωφός ως άτομο με χαμηλή νοημοσύνη</i>	301
<i>Στάδιο 2: Ο κωφός ως άτομο που λειτουργεί στο επίπεδο των συγκεκριμένων λογικών ενεργειών</i>	301
<i>Στάδιο 3: Ο κωφός ως άτομο με φυσιολογική νοημοσύνη</i>	303
Η σχέση μεταξύ σκέψης, γλώσσας και κώφωσης	304
Πρόσφατες εξελίξεις	314
Περίληψη	320
8 Κώφωση και κοινωνικοσυναισθηματική προσαρμογή	323
Εισαγωγή	323
Περιορισμοί στην έρευνα για την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των κωφών ατόμων	328
Έρευνα των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των κωφών ατόμων	332
<i>Αυτοαντίληψη</i>	340
Η ίδρυση ψυχιατρικών υπηρεσιών και υπηρεσιών ψυχικής υγείας για τα κωφά άτομα	343
Η διευκόλυνση της βέλτιστης ανάπτυξης	349
Ομαδική συμβουλευτική και η χρήση διερμηνέων	352
Περίληψη	353
9 Αμερικανική νοηματική γλώσσα και χειρομορφική επικοινωνία	355
Εισαγωγή	355
Η αμερικανική νοηματική γλώσσα	364
<i>Δακτυλικό αλφάβητο και νοήματα</i>	366
<i>Η ανάπτυξη της ΑΝΓ</i>	371
<i>Η πρώτη αντιπαράθεση μεταξύ μεθόδων: συστηματικά νοήματα εναντίον φυσικών νοημάτων</i>	375
Η ανάπτυξη της κοινότητας των κωφών	379
<i>Τα όρια μεταξύ ΑΝΓ και αγγλικής γλώσσας</i>	383
Περίληψη	389
10 Πρώιμη παρέμβαση, νηπιακά και προσχολικά προγράμματα	391
Εισαγωγή	391
Αντιμετωπίζοντας τα προβλήματα της πρώιμης παρέμβασης: 19ος αιώνας	402
Πρώιμη παρέμβαση, βρεφικά και προσχολικά προγράμματα στον 20ό αιώνα	411
Έρευνα για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων	414
<i>Μια διαχρονική αξιολόγηση</i>	417

Μια έρευνα για τις υποστηρικτικές υπηρεσίες	421
Το ζήτημα της μεθοδολογίας	422
ΑΝΓ και πρώτη παρέμβαση	423
Περίληψη	424
11 Η κατάκτηση της αγγλικής γλώσσας: Τεχνικές διδασκαλίας και εκπαίδευσης	425
Εισαγωγή	425
Διδασκαλία για την ανάπτυξη της γραμματικής δομής	432
Αναλυτικές μέθοδοι	432
Φυσικές μέθοδοι	440
Διδάσκοντας την ομιλία	442
Μέθοδοι διδασκαλίας της ομιλίας	448
Παρούσα κατάσταση	454
Προσωπική παρατήρηση	455
Η χρήση της υπολειμματικής ακοής	456
Ακουοπεδική	456
Η γενική ακουστική μέθοδος	460
Οπτικοακουστική πρόσληψη της ομιλίας	461
Η μέθοδος Jena	462
Η μέθοδος Mueller-Walle	463
Η μέθοδος Nitchie	463
Η μέθοδος Kinzie	464
Οπτικοακουστική πρόσληψη της ομιλίας και κωφά παιδιά	464
Περίληψη	466
12 Εγγραμματισμός: Η ανάπτυξη της ανάγνωσης και της γραφής	469
Εισαγωγή	469
Ανάγνωση	476
Έρευνες για τις δεξιότητες ανάγνωσης των κωφών παιδιών	476
Διδάσκοντας την ανάγνωση σε κωφούς μαθητές	486
Ένα αλληλεπιδραστικό αντισταθμιστικό μοντέλο της ανάγνωσης ..	493
Η ανάγνωση στο σπίτι και στα οικοτροφεία	494
Γραφή	496
Έρευνες για τις δεξιότητες γραφής των κωφών παιδιών	497
Η γραφή ως επικοινωνιακή διαδικασία	500
Εγγραμματισμός και παράγοντες πρόβλεψης	503
Περίληψη	514
13 Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση	515
Εισαγωγή	515
Μια πρώτη έρευνα	519

<i>Ισότητα και υπεροχή</i>	522
<i>Η επιρροή της συνήθους (γενικής) εκπαίδευσης</i>	526
Εκπαιδευτικά προγράμματα για κωφά παιδιά	530
<i>Δημόσια υποστηριζόμενα οικοτροφεία</i>	531
<i>Ημερήσια προγράμματα</i>	534
Ορισμοί	539
Εκπαιδευτικά προγράμματα και ακαδημαϊκό πλαίσιο	541
<i>Οι διερμηνείς στην εκπαίδευση</i>	547
Έρευνα για την ακαδημαϊκή επίδοση	549
<i>Συμβατική διδασκαλία, υποδειγματική μάθηση</i> <i>και εξατομικευμένη διδασκαλία</i>	554
<i>Συνέπειες στην εκπαίδευση των κωφών</i>	557
Μέθοδοι του ειδικού αναλυτικού προγράμματος	560
Περήληψη	563
14 Τριτοβάθμια εκπαίδευση και οικονομική θέση των κωφών ατόμων .	565
Εισαγωγή	565
Πρώιμες προσπάθειες για τριτοβάθμια εκπαίδευση	568
Έρευνες για την επαγγελματική αποκατάσταση των κωφών ατόμων .	571
Κωφοί φοιτητές σε κολέγια για ακούοντες φοιτητές	576
Ανάπτυξη προγραμμάτων για κωφά άτομα σε τριτοβάθμια ιδρύματα για ακούοντες φοιτητές	579
<i>Τριτοβάθμια Προγράμματα</i>	582
<i>Αποτυχία και διαρροή των κωφών μαθητών</i>	590
<i>Το οικονομικό τίμημα της κώφωσης</i>	591
<i>Η έρευνα του 1993 των αποφοίτων</i> <i>του Πανεπιστημίου Gallaudet</i>	593
Περήληψη	594
Επίλογος	597
Εισαγωγή	597
Σχολική επίδοση και σχολικό πλαίσιο	602
Διδασκαλία και αναλυτικό πρόγραμμα	605
Η κοινότητα των κωφών και η ΑΝΓ	606
Συμπέρασμα	608
Παράρτημα: Ιστοσελίδες υποστήριξης	609
Βιβλιογραφία	615

Προλογικό σημείωμα των επιμελητριών

Το ανά χείρας βιβλίο με τον πρωτότυπο τίτλο *Educating the Deaf: Psychology, Principles, and Practices* του Donald F. Moores προσεγγίζει πολύπλευρα και με ολοκληρωμένο τρόπο όλους τους τομείς που αφορούν την εκπαίδευση των ατόμων με κώφωση.

Στα δεκατέσσερα κεφάλαια του βιβλίου αναδεικνύονται ζητήματα που αφορούν τη συζήτηση γύρω από την αποσαφήνιση όρων, τους ορισμούς της κώφωσης, τα μοντέλα επικοινωνίας και τις διδακτικές μεθόδους που εφαρμόζονται στη διαδικασία εκπαίδευσης του κωφού μαθητή. Τονίζεται ο ρόλος της κοινότητας των κωφών και η διάσταση της διαφορετικότητας. Γίνεται εκτεταμένη ιστορική αναφορά στην εκπαίδευση των κωφών από την προϊστορική εποχή ως τον 21ο αιώνα σε παγκόσμιο επίπεδο. Παρατίθεται εκτεταμένα η κλινική εικόνα της κώφωσης από τις αιτίες που την προκαλούν έως την πρόληψη και τις παρεμβάσεις που υιοθετούνται στη σύγχρονη ακουολογία. Αναλύεται το ζήτημα των πολλαπλών αναπηριών σε επίπεδο προσδιορισμού και αποσαφήνισης όρων έως τους τρόπους επικοινωνίας και εκπαίδευσης κωφών ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες. Ο ρόλος της οικογένειας, η διαδικασία αποδοχής της κώφωσης από τα μέλη της, η βελτίωση των συνθηκών διαπαιδαγώγησης και ανατροφής στην οικογένεια αναδεικνύεται ως ένα ζήτημα μείζονος σημασίας. Ο συγγραφέας αναλύει τις γνωστικές λειτουργίες και το ζήτημα της ανάπτυξης της σκέψης και της γλώσσας σε σχέση με την κώφωση, παρέχοντας, μέσω μιας ιστορικής αναδρομής, πληροφορίες για τις διαφορετικές αντιλήψεις που διαμορφώθηκαν από τον 19ο αιώνα ως τις μέρες μας επί του θέματος. Στις ενότητες του βιβλίου αναλύεται η κοινωνικο-συναισθηματική υπόσταση και προσωπικότητα του κωφού ατόμου. Γίνεται εκτεταμένη αναφορά στη νοηματική γλώσσα και στη χειρομορφική επικοινωνία. Ιδιαίτερη σημασία δίδεται από τον συγγραφέα στην πρώιμη παρέμβαση και στα προσχολικά προγράμματα εκπαίδευσης κωφών νηπίων καθώς και στην

πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το ζήτημα της γλώσσας, οι τεχνικές εκπαίδευσης και οι μέθοδοι διδασκαλίας αναλύονται διεξοδικά, όπως επίσης η προβληματική του γραπτού λόγου (ανάγνωση και γραφή). Τέλος, γίνεται συνοπτική αναφορά στην οικονομική θέση και επαγγελματική αποκατάσταση του κωφού ατόμου στη σύγχρονη κοινωνία. Στο παράρτημα του βιβλίου παρέχονται χρήσιμες ιστοσελίδες που περιλαμβάνουν θέματα που αφορούν την κώφωση.

Ο συγγραφέας συχνά στα κεφάλαια του βιβλίου του παραθέτει ποικίλες ιστορικές πληροφορίες για κάθε προβληματική, ώστε να αναδείξει το συνεχές των προβληματισμών που σχετίζονται με την εκπαίδευση των κωφών, τονίζοντας συχνά το γεγονός της ανακύκλωσης των ζητημάτων για όσους πιστεύουν ότι τα ερωτήματα που εγείρονται στις μέρες μας είναι προϊόν αποκλειστικά της παρούσας χρονικής περιόδου.

Ο Moores προσεγγίζει τα φλέγοντα ζητήματα της κώφωσης που κατά καιρούς έχουν εγείρει σφοδρές διαμάχες (λ.χ. η προβληματική επίλυσης του γλωσσικού ζητήματος) με ηπιότητα, σημειώνοντας ότι ο διχασμός της επιστημονικής και της εκπαιδευτικής κοινότητας σε ζητήματα που άπτονται της εκπαίδευσης των κωφών ατόμων επί της ουσίας παρακωλύει τα σημαντικά βήματα βελτίωσης που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της εκπαίδευσης.

Ένα από τα σημαντικά σημεία που αναδεικνύεται στις ενότητες του βιβλίου είναι το ζήτημα της πολυπολιτισμικότητας στην εκπαίδευση κωφών μαθητών. Ο συγγραφέας, έχοντας ως εφαλτήριο την πολυπολιτισμική ταυτότητα και οργάνωση της κοινωνικής δομής των Ηνωμένων Πολιτειών, αναλύει τα περίπλοκα ζητήματα και τις προκλήσεις που προκύπτουν για τις κοινωνικές εκείνες ομάδες διαφορετικής εθνότητας που τυγχάνουν να είναι και κωφοί ευρισκόμενοι σε ένα εκπαιδευτικό και κοινωνικό περιβάλλον ως μειοψηφία. Με αυτό τον τρόπο αναδύονται ζητήματα διάκρισης που αφορούν τις πολλαπλές ταυτότητες του κωφού ατόμου, την εθνική καταγωγή και τη γλώσσα σε συνδυασμό με τη φυσική γλώσσα των κωφών ατόμων, τη νοηματική. Γεγονός όμως είναι ότι ο συγγραφέας δεν δίνει έμφαση στην πολιτιστική προσέγγιση της κώφωσης, προσέγγιση η οποία, κατά τους Paul και Quigley (1990)¹: (α) δίνει έμφαση στη διαφορά και όχι στην παθολογία (απώλεια ακοής), (β) τονίζει τη σημασία της

1. Paul, P. & Quigley, S. (1990). *Education and Deafness*. White Plains, NY: Longman.

επικοινωνίας με τη χρήση της νοηματικής γλώσσας, (γ) εμμένει στην άποψη πως η αρμόζουσα εκπαίδευση για τα περισσότερα κωφά παιδιά είναι τα σχολεία της γειτονιάς και η χρήση ειδικών εκπαιδευτικών μέσων και ασκήσεων, (δ) επιχειρηματολογεί πως η ισορροπία και η αυτοκριτική ενός κωφού επιτυγχάνονται μέσω της επικοινωνίας και της έκφρασης των αναγκών, και (ε) επιμένει πως οι δύο κόσμοι, των κωφών και των ακούντων, αλληλεπιδρούν περιορισμένα. Οι κωφοί μπορεί να εργάζονται στον κόσμο των ακούντων, αλλά ζουν στον κόσμο των κωφών. Επίσης, στο ίδιο πλαίσιο δεν δίδεται έμφαση στα προγράμματα της δίγλωσσης ή της δίγλωσσης-διπολιτισμικής εκπαίδευσης τα οποία είναι έκφραση της πολιτιστικής προσέγγισης της κώφωσης, σε αντίθεση με την ολική επικοινωνία και την προφορική μέθοδο που τοποθετούνται κυρίως στο πεδίο της κλινικής προσέγγισης (Reagan, 1990²).

Από την άλλη πλευρά, η κώφωση για το συγγραφέα προσεγγίζεται σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας (με εμφανή ηπιότητα) και απομακρύνεται από την οπτική της κλινικής προσέγγισης της αναπηρίας που καθιστά το βαθμό και το είδος της αναπηρίας υπεύθυνα για τις δυνατότητες εκπαίδευσης και κοινωνικοποίησης του ατόμου³, εγκλωβίζοντας το άτομο με κώφωση σε έναν χώρο ασφυκτικού βιώματος της προσωπικής τραγωδίας⁴ το οποίο αντιλαμβάνεται την κώφωση

-
2. Reagan, T. (1990). Cultural considerations in the education of deaf children. In D. F. Moores & K. P. Meadow-Orlans (Eds.), *Educational and developmental aspects of deafness* (pp. 73-84). Washington, DC: Gallaudet University Press.
 3. Το κλινικό ή ιατρικό ή θεραπευτικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας (*medical model*) προσεγγίζει τη συμπεριφορά και την κατάσταση του ατόμου με αναπηρία ως πάθηση με αποτέλεσμα να εστιάζει στη διάγνωση και στη θεραπεία του αναπήρου, θέση εκ διαμέτρου αντίθετη από τη σκοπιά του κοινωνικού μοντέλου προσέγγισης της αναπηρίας [Thomas, M. & Pierson, J. (1996). *Dictionary of social work*. Collins Educational: London]. Το κλινικό μοντέλο υποστηρίζει ότι μια σωστή, ολοκληρωμένη διάγνωση είναι σε θέση να βοηθήσει στην εμβριθέστερη κατανόηση της αναπηρίας και να καλλιεργήσει υψηλότερες προσδοκίες στα άτομα με αναπηρία αφού ενημερωθούν για την κλινική εικόνα της αναπηρίας [Thomas, D. & Woods, H. (2003). *Working with people with learning disabilities: Theory and Practice*. Jessica Kingsley: London].
 4. Η θεωρία της προσωπικής τραγωδίας (*personal tragedy*) εκπορεύεται από το κλινικό ή ιατρικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας σύμφωνα με την οποία η αναπηρία αντιμετωπίζεται ως «πρόβλημα» σε ατομικό (σωματικό-νοητικό) επίπεδο [Barnes, C. & Mercer, G. (2003). *Disability*. London: Polity Press].

ως προσωπική του υπόθεση, ευθύνη ή ενοχή, γεγονός που καθορίζει την πορεία ζωής του με βάση τις προσαρμοστικές δυνατότητες της αναπηρίας (Oliver, 1996⁵; Shakespeare *et al.* 1999⁶).

Η κοινωνική κατασκευή της αναπηρίας, θέση την οποία υιοθετούν τόσο το κοινωνικό μοντέλο όσο και ο συγγραφέας, μετατοπίζει την ευθύνη από τη διαγνωστική εικόνα της αναπηρίας στη δυσκαμψία και αδιαλλαξία των κοινωνικών δομών, που περιορίζουν ακόμη και τον ηγεμονικό πλειοψηφικό μέσο όρο –που ορίζει από την πλευρά του τις ευρέως αποδεκτές κοινωνικά αξίες και αρχές–, και αποκλείει ολιγάριθμες ομάδες πληθυσμού από κατακτημένα συλλογικά δικαιώματα και θεσμούς, όπως το δικαίωμα της εκπαίδευσης, της κοινωνικοποίησης, της εργασίας κ.ά. (Oliver & Sapey, 1999⁷; Barnes & Mercer, 2003⁸). Η κοινωνική θεώρηση της αναπηρίας στοχεύει στη μελέτη περισσότερο της σύλληψης (με την έννοια του κοινωνικού πλαισίου) και λιγότερο του αντικειμένου (άτομο με αναπηρία) αποσκοπώντας στην αναθεώρηση των δεδομένων αξιών, στάσεων και δομών (Dowling & Dolan, 2001⁹).

Ο συγγραφέας με το παρόν βιβλίο συμπεριλαμβάνει σε μια εκδοτική προσπάθεια μια ευρεία θεματολογία ζητημάτων που άπτονται της κώφωσης, γεγονός που διευκολύνει τον αναγνώστη να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την εκπαίδευση του κωφού ατόμου, καθώς τα περισσότερα εκδοτικά εγχειρήματα αφορούν συγκεκριμένες και ειδικές θεματικές σχετικές με την κώφωση. Σημαντικό, επίσης, είναι το γεγονός ότι η παρούσα έκδοση είναι η πέμπτη κατά σειρά, εφόσον ο συγγραφέας συνεχώς εμπλουτίζει τα κεφάλαια με τις νέες εκπαιδευτικές, επιστημονικές και ερευνητικές εξελίξεις που πραγματοποιούνται στον τομέα της εκπαίδευσης των κωφών. Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτο ότι στην ελληνική και ελληνόφωνη βιβλιογραφία είναι περιορισμένος ο αριθμός των εκδοτικών

-
5. Oliver, M. (1996). *Understanding disability: from theory to practice*. Basingstoke: Macmillan.
 6. Shakespeare, T., Barnes, C. & Mercer, G. (1999). *Exploring disability: a sociological introduction*. Cambridge: Polity Press.
 7. Oliver, M. & Sapey, B. (1999). *Social work with disabled people*. London: Palgrave Ltd.
 8. Barnes, C. & Mercer, G. (2003). *Disability*. London: Polity Press
 9. Dowling, M. & Dolan, L. (2001). Families with children with disabilities-Inequalities and the social model, *Disability & Society*, (16), 1, pp. 21-35.

προσπαθειών που αφορούν την κώφωση, έλλειμμα που ευελπιστεί να καλύψει το παρόν έργο.

Το βιβλίο αφορά έναν μεγάλο αριθμό αναγνωστών καθώς απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής εκπαίδευσης, σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, σε γονείς κωφών παιδιών, σε ψυχολόγους και ειδικούς επιστήμονες που εμπλέκονται στη διαδικασία εκπαίδευσης των κωφών και σε όλους εκείνους που ενδιαφέρονται για τον γεμάτο προκλήσεις τομέα της κώφωσης.

Μάρτιος 2007,
Αθηνά Ζώνιου-Σιδέρη, Ευδοξία Ντεροπούλου-Ντέρου